

**НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ
СЕЛЯНСТВА ТА ВИВЧЕННЯ АГРАРНОЇ ІСТОРІЇ
ЧЕРКАСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ БОГДАНА
ХМЕЛЬНИЦЬКОГО: 25 РОКІВ
НАУКОВИХ ЗДОБУТКІВ І ТРАДИЦІЙ**

Національно-державне відродження України є неможливим без глибокого вивчення багатомістової історії, осмислення матеріальних, культурних і наукових надбань українського народу. Особливе місце у цьому процесі належить аграрній науці, здобутки якої мають не лише виробниче, а й велике суспільно-цивілізаційне значення. Її розвиток тісно пов'язаний із діяльністю численних наукових і освітніх інституцій, що формували духовний і інтелектуальний потенціал нації.

Серед таких осередків української наукової думки особливо вирізняється Науково-дослідний інститут селянства та вивчення аграрної історії Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького — унікальна установа, яку справедливо можна розглядати як осередок національної свідомості та інтелектуальну опору незалежності.

1 листопада 2025 р. виповнюється 25 років від створення Інституту. За цей час Інститут пройшов тернистий шлях від зародження ідеї в ініціатора його створення та першого директора (2000—2022 рр.), професора Анатолія Морозова, до авторитетної в наукових колах України установи з вивчення аграрної історії, аналогів якої відсутні в Україні. У 2022 р. Інститут очолив професор Сергій Корновенко. Від часу заснування і дотепер Інститут отримує меценатську підтримку з боку практиків-аграрників Черкащини в особі родини Петра Григоровича Душейка.

Власна дослідницька концепція, оригінальність наукової тематики та широкий спектр діяльності впродовж понад чверті століття сформували неповторний науковий «ексклюзив» Інституту. Його здобутки у сфері вивчення історії українського селянства, аграрної культури, земельних відносин і державотворчих процесів засвідчують вагомий внесок у розвиток національної історичної науки.

Діяльність Інституту є органічною складовою державної гуманітарної політики, адже саме через дослідження історії села та хліборобської культури осмислюється еволюція, економічна самобутність та духовна стійкість української нації. У цьому контексті науковці Інституту демонструють, що аграрний бренд України має не лише економічний, а й цивілізаційний вимір. Українські чорноземи, що становлять близько 9 % світових запасів, є символом Божого благословення, а працелюбність і майстерність українського хлібороба — підтвердженням творчої сили народу.

Про визнання української аграрної традиції свідчить і світове пошанування українського селянина-трудолюбця, якому, зокрема, встановлено монумент у парламенті Канади. Однак справжня цінність цих надбань розкривається лише через наукове осмислення — саме цю місію гідно виконує Інститут, утверджуючи в сучасному світі образ України як держави з глибокими історичними коренями, культурною самобутністю та духовною зрілістю.

Характерною ознакою Інституту є оригінальність авторських інноваційних ідей, які є проривними, надають якісно нові концептуальні відповіді на виклики, спричинені теоріями гуманітарних студій, широкомасштабною війною. Основними напрямками діяльності Інституту є:

- науковий — формування новітнього українського фахово-комплексного історико-аграрного дискурсу, деконцептуалізація ідеологем «руського мира»;

- освітній — надання необхідної освітньо-методичної допомоги для якісної підготовки здобувачів освіти всіх рівнів;

- іміджевий — популяризація України у світовому науковому історико-аграрному просторі шляхом організації та проведення симпозіумів із аграрної історії, реалізації грантів, видання збірника наукових праць «Український селянин», який друкується за підтримки Інституту та меценатства П.Г. Душейка, зберігається у Бібліотеці Конгресу США, бібліотеках країн ЄС, індексується в базах даних *DOAJ* та *ERIH PLUS*; упродовж 2023—2024 рр. у наукометричній базі *Index Copernicus* збірник індексовано за максимальним показником 100 балів.

Діяльність Інституту узгоджується з «17 цілями сталого розвитку», що є частиною «Порядку денного в галузі розвитку на період до 2030 року», ухваленого світовими лідерами на Саміті ООН у вересні 2015 р. Інститут переймається перспективами повоєнної відбудови України, зокрема розробленням теорії та практики українського аграризму.

Протягом 2015—2025 рр. в Інституті виконано низку держбюджетних і грантових тем: «Селянство України за умов суспільно-політичних потрясінь та соціально-економічних трансформацій першої третини ХХ ст.»; «Українська революція (1917—1921 рр.): селянський фактор»;

«Аграризм: селяноцентричний феномен Української революції 1917—1921 рр.»; «Вивчення словацького аграризму як варіанта східноєвропейського аграризму першої третини ХХ ст., представлено у поглядах Мілана Годжі — прем'єр-міністра Чехословаччини (1935—1938 рр.)»; «Соціокультурний простір України другої половини ХІХ — першої третини ХХ ст.: селянський світ»; «Формування новітнього наукового історико-аграрного дискурсу в Україні». Грантонадавач — П.Г. Душейко.

У 2019 р. Інститут здобув Грант Президента України «Національне державотворення періоду Української революції 1917—1921 рр.: селянські республіки».

У листопаді-грудні 2023 р. за меценатства П.Г. Душейка співробітниками Інституту опрацьовано бібліотечні фонди Папського Східного Інституту, Папської Української Колегії святого Йосафата та фонди Ватиканського Апостольського Архіву. За результатами вивчення впродовж 2024—2025 рр. оприлюднено три збірники раніше невідомих документів з історії Голодомору-геноциду 1932—1933 рр. в Україні.

У 2025 р. Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького набув виключних прав інтелектуальної власності на торговельну марку «Сіяч» на позначення Науково-дослідного інституту селянства та вивчення аграрної історії.

Спільними зусиллями колективу Інституту та його меценатів лише впродовж 2024—2025 рр. реалізовано низку значущих освітньо-наукових проєктів регіонального та всеукраїнського масштабу: дві літні історико-аграрні школи-експедиції для ліцеїстів Черкаського гуманітарно-правового ліцею з метою вивчення аграрної історії Черкаської області, зокрема сіл Посулля і Подніпров'я; онлайн-архів усної історії селянства, зокрема напрямів «Моє село», «Людина села», «Альбом селянства»; освітньо-наукові проєкти «Світоглядні константи обрядів і вірувань. Традиційний календар», «Вітчизняні та закордонні науково-дослідні установи і товариства з аграрної історії та історії селянства»; наукове стажування / підвищення кваліфікації вчителів закладів загальної середньої освіти, викладачів закладів вищої освіти (ЗВО); Всеукраїнський (національний) конкурс наукових і навчально-методичних видань із аграрної історії «Сіяч»; ХІІІ симпозіум з аграрної історії; два круглі столи до роковин Голодомору / голодів; хронограф з аграрної історії.

Інститут підтримує тісні наукові контакти як із ЗВО, так і з академічними установами України. Багаторічними і партнерськими є відносини з єдиним у світі Інститутом історії аграрної науки, освіти та техніки Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки Національної академії аграрних наук України. Співробітники обох установ активно співпрацюють в організації та проведенні наукових форумів, підготовці фахівців вищої кваліфікації з історії, формуванні фахового істори-

ко-аграрного дискурсу; друкують наукові праці на сторінках фахових часописів «Український селянин» та «Історія науки та біографістика».

Під час повномасштабної російсько-української війни діяльність Інституту спрямована на охорону і захист базового архетипу української спільноти — хліборобської / селянської культури, тобто національної ідентичності. У зв'язку з цим варто згадати ще один потенційно видатний внесок Інституту у формування іміджу української нації з власними особливостями в лоні рівних у європейському співтоваристві. Мова йде про рушійну роль селянства на різних етапах національної історії, що сьогодні сприймається як аграризм. Саме він наповнив змістом перші кроки до державності в період Української революції 1917—1920 рр. і привів до влади гетьмана Української держави П. Скоропадського, під егідою якого 1 жовтня 1918 р. створено Українську академію наук як предтечу Національної академії аграрних наук України у вигляді Сільськогосподарського вченого (наукового) комітету України та інші національні установи з метою поширення ідеї українства в світовому співтоваристві. В зв'язку з цим у 2024 р. Інститутом ініційовано Всеукраїнський конкурс наукових і навчально-методичних видань з аграрної історії «Сіяч» у трьох номінаціях з метою популяризації кращого з досягнень вітчизняних учених та освітян на галузевій ниві, а також збереження унікальної національної спадщини.

Сьогодні Науково-дослідний інститут селянства та вивчення аграрної історії Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького — це не лише наукова установа, а й символ національної пам'яті, інтелектуальний центр досліджень історії українського села, місце, де поєднуються традиції й інновації, минуле й сучасність. Його діяльність утверджує ідеали гуманізму, патріотизму та державності, сприяючи формуванню наукового підґрунтя для подальшого розвитку європейської демократичної України.

В.А. ВЕРГУНОВ,
академік Національної академії
аграрних наук України,
директор Національної наукової
сільськогосподарської бібліотеки НААН,
керівник Інституту історії аграрної науки,
освіти та техніки